

Kontakty między płciami w świecie muzułmańskim

Men and women in the Muslim world

Ewa Baszak

III Katedra i Klinika Ginekologii Akademii Medycznej w Lublinie

Streszczenie

Zasady życia społecznego i osobistego ustalone w religii muzułmańskiej mają pomóc człowiekowi, a w zasadzie mężczyźnie, unikać pokus natury seksualnej (hidżab). Odbywa się to poprzez oddzielenie obu płci oraz nakaz noszenia zasłony przez kobiety. Autorka przedstawiła własne obserwacje z Arabii Saudyjskiej, gdzie pracowała jako lekarz.

Słowa kluczowe: religia, zwyczaje, płeć, islam

Abstract

Muslim religion impresses on social and private life rules, to help people, mostly men to avoid sexual temptation (hijab). This includes the separation of sexes and order women to be covered. Author presents her own observations from Saudi Arabia, where she was working as a doctor.

Key words: religion, customs, sex, islam

Islam, obok judaizmu i chrześcijaństwa to skupiająca najwięcej wyznawców, religia monoteistyczna na świecie. Koran — święta księga muzułmanów — i hadisy (zbiór opowieści z życia proroka Mahometa) stanowią podstawowe źródło prawa islamu [1].

W codziennym i publicznym życiu muzułmanina obowiązuje 5 zasad (przykazań), uznawanych za filary islamu [2]:

1. Wyznanie wiary — uznanie Boga Allacha za jedyne, a Mahometa jako jego proroka.
2. Modlitwa — ma charakter społeczny, należy ją odmawiać 5 razy dziennie, będąc zwróconym twarzą w stronę Mekki.
3. Post — Ramadan to 9. miesiąc roku muzułmańskiego, czas powstrzymywania się od posiłków, picia alkoholu, palenia tytoniu i stosunków seksualnych od wschodu do zachodu słońca.
4. Jałmużna — dobroczynność usankcjonowana prawnie, w zależności od zarobków stanowi 2,5–10% dochodów.

5. Pielgrzymka (*hadż*) — zalecenie, aby przynajmniej raz w życiu odwiedzić Mekkę. Wierni 7-krotnie obchodzą Kaabę, a następnie wychodzą za miasto do Arafat i „stoją przed obliczem Boga” od południa do zachodu słońca.

Postrzegając islam z „zewnątrz”, można go scharakteryzować za pomocą trzech cech: społecznego charakteru religii, braku podziału na sferę świecką i religijną oraz retrospektywizmu. W świecie muzułmańskim nie ma świeckiego prawa i świeckich zachowań. Niemuzułmanie w kraju muzułmańskim muszą się podporządkować panującemu prawom, czyli zasadom religii muzułmańskiej. Retrospektywizm zakłada, że przeszłość, czyli początki religii muzułmańskiej, była idealna. Przekonanie, że ideał został już zrealizowany, negatywnie wpływa na rozwój kultury i religii islamu. Przeciwdziała postępowi oraz reformom w zmieniającym się świecie [2].

Autorka przez półtora roku pracowała jako ginekolog-położnik w Arabii Saudyjskiej. Miała doskonałą okazję, aby zaobserwować, jak funkcjonuje społeczeństwo, którego prawo opiera się wyłącznie na religii muzułmańskiej i obyczajach sięgających swymi korzeniami czasów przed VII wiekiem n.e. W 622 roku

Adres do korespondencji:

Ewa Baszak
ul. Organowa 9/12
20–882 Lublin
Nadesłano: 28.06.2004

Przyjęto do druku: 20.07.2004

(*hedżra*) prorok Mahomet (570–632), twórca religii muzułmańskiej, uciekł z Mekki do Medyny. Datę tę uznaje się za początek islamu [1]. Arabia Saudyjska jest najbardziej ortodoksyjnym krajem muzułmańskim, w którym konserwatywni wahabici regulują normy życia społecznego i osobistego. Ponadto, istnieje wiele odłamów islamu — obok sunnitów i szafaitów, szyci wyznają najbardziej liberalne zasady [2].

Ocenia się, że islam wyznaje 800 milionów ludzi na całym świecie. Muzułmanie zamieszkują około 20% powierzchni Ziemi. Najwięcej z nich mieszka w Indonezji (181 mln), Bangladeszu, Nigerii i Pakistanie, a także w Indiach, chociaż w tym kraju muzułmanie stanowią mniejszość religijną. W większości krajów muzułmańskich większość ludzi trudni się rolnictwem, nie należy jednak zapominać, że połowa światowych źródeł ropy naftowej leży na terenach tych krajów. W Europie najwięcej wyznawców islamu zamieszkuje Francję (5 mln) oraz Wielką Brytanię (prawie 3 mln). Ogółem w Europie na stałe przebywa około 10 mln muzułmanów [3].

Hidżab w języku arabskim oznacza zasłonę. Słowo to ma także inne, religijne znaczenie — nazywa pewne zachowania, muzułmańskie zasady moralne, które muszą być przestrzegane w kontaktach między mężczyznami a kobietami [4].

System społeczny islamu zdecydowanie zwalcza przejawy swobody seksualnej, a nawet znacznie więcej — eliminuje wszystko, co może prowadzić do powstania pokus natury seksualnej. Osiąga się to za pomocą trzech działań: poprawy moralności, ustanowienia warunków chroniących przed zaistnieniem pożądania, które nie byłoby skierowane w stronę męża czy żony, oraz ustanowienia granic i kar za ich przekroczenie. Kontakty między kobietą i mężczyzną są podporządkowane ochronie przed pokusą natury seksualnej. Prorok Mahomet powiedział: *Nie ma bardziej szkodliwej pokusy dla mężczyzny niż pokusa ze strony kobiet* [4]. Zatem chronieni są głównie mężczyźni, ponieważ islam „zwrócił uwagę na rzeczywistą naturę kobiety i mężczyzny. On ma charakter bardziej popędliwy i impulsywny: bardzo silnie pobudza go każda część kobiecego ciała...” [4]. *Hidżab* ma bronić mężczyzn przed niepożądanymi reakcjami seksualnymi oraz uspokajać i hamować niewłaściwie ukierunkowany popęd płciowy. Doktryna islamu zachęca do małżeństwa i surowo karze za cudzołóstwo [1].

Główną zasadą jest oddzielenie kobiet od mężczyzn, co ma najlepiej chronić przed pokusą. W życiu społecznym podział na płcie następuje bardzo wcześnie. Wszystkie szkoły (z wyjątkiem szkół międzynarodowych dla niemuzułmanów) są przeznaczone wy-

łącznie dla chłopców lub wyłącznie dla dziewcząt. Dziewczynki uczą się innych przedmiotów, a prócz szkolenia religijnego, nacisk kładzie się na przygotowanie do roli matki i żony. Nauczyciele są bez wyjątku tej samej płci co uczniowie. Nawet na wyższych uczelniach kobiety słuchają męskiego wykładowcy w oddzielnej sali. Dzieci odmiennych płci nie bawią się razem. Biblioteka uniwersytecka jest otwarta w określone dni dla studentów płci męskiej, w inne zaś dla studentek czy pracownic naukowych. Z tego samego powodu w Arabii Saudyjskiej nie ma kin, sal koncertowych i teatrów. Korzystanie z wind mogłoby stanowić potencjalne zagrożenie, ale w tym wypadku społeczeństwo samo ściśle przestrzega zasad separacji.

W islamie nie istnieje okres narzeczeństwa w europejskim tego słowa znaczeniu. Okresem narzeczeństwa jest w tej kulturze czas między otrzymaniem zgody na małżeństwo a podpisaniem aktu ślubu i weselom. Podczas uczty weselnej również obowiązują zasady separacji płci, uroczystość ta odbywa się zawsze oddzielnie dla kobiet i dla mężczyzn. Zazwyczaj mężczyzna może zobaczyć twarz i ręce kobiety. Spotkanie musi się odbywać w obecności rodziny. Ojcowie są zobowiązani do informowania przyszłego męża o fizycznych ułomnościach swoich córek. Narzeczeni nie mogą pozostać sami lub wyjść gdzieś razem. Małżeństwa są kojarzone przez rodziny i nie ma w tym nic dziwnego, ponieważ młodzi ludzie nie mają szans się spotkać. Autorka obserwowała jednak nastolatków obojga płci, którzy w czwartkowe czy piątkowe wieczory (piątek jest świętym dniem dla muzułmanów i zarazem dniem wolnym od pracy) odbywali wycieczki po dużych sklepach. Tam obserwowali się wzajemnie, dziewczęta odstawiały twarze, uśmiechały się ukradkiem. Młodzi rzucali zwitki papieru z numerem telefonu komórkowego (wszyscy posiadali telefony), a później flirtowali przez telefon, jednak nie wpływało to na ich dalsze losy.

Dla kobiet przeznaczone jest osobne wejście nie tylko do meczetu, ale również do niektórych sklepów i urzędów. W restauracji kobieta może przebywać jedynie w towarzystwie męża, ojca lub brata; wchodzą wówczas oddzielnym wejściem do tak zwanej *family section*, gdzie stoliki są zazwyczaj oddzielone zasłonami. Samotna kobieta nie może usiąść w kawiarni czy restauracji, postrzegana jest bowiem jako prostytutka. Prostytucja jest oczywiście surowo zakazana. W dużych sklepach są wydzielone części, do których mogą wchodzić wyłącznie kobiety. Tylko tam są przymierzalnie, z których mogą korzystać.

Pewną rekompensatą braku niezobowiązujących, koleżeńskich kontaktów między osobami różnych płci

jest głęboka więź, jaka łączy kobiety w ich własnym gronie, oraz mężczyzn w ich męskim towarzystwie. Przyjaciółki i kobiety z rodziny stanowią swego rodzaju grupę wsparcia, są też zasadniczym źródłem wiedzy o życiu i świecie muzułmanek.

Kobieta nie może korzystać z komunikacji publicznej. Może jeździć taksówką, najczęściej jednak ma własnego kierowcę. Należy wspomnieć, że kobieta w Arabii Saudyjskiej nie ma prawa sama prowadzić samochodu, ponieważ w razie wypadku byłaby zmuszona rozmawiać z nieznanym mężczyzną. Nie może przebywać w samochodzie z mężczyzną, który nie należy do jej najbliższej rodziny. Także niemuzułmanie muszą przestrzegać tych zasad.

Oddzielenie kobiet od mężczyzn według zasad religii muzułmańskiej dotyczy nie tylko życia społecznego, ale także osobistego. W domach muzułmanów są określone pokoje dla kobiet, inne — dla mężczyzn. Kuchnia jest zazwyczaj wspólna, ale ma osobne wejścia do odrębnych części domu. Kobieta nigdy nie przebywa z gośćmi płci męskiej. Z zakrytą twarzą przynosi posiłki, jeśli w domu nie ma służby. Nie może też przyjąć gościa mężczyzny, gdy męża nie ma w domu, nawet jeśli jest to znana, zaprzyjaźniona osoba, a w domu są dzieci lub inni domownicy. Wyjątek może uczynić jedynie dla mężczyzny z jej najbliższej rodziny, co szczegółowo regulują przepisy [4].

Przebywając w kraju muzułmańskim, trzeba się starać, aby uniknąć ewentualnych podejrzeń o niemoralne zachowanie. Nie dziwi zatem pozostawienie otwartych drzwi do pokoju, jeśli przebywają tam kobiety z mężczyzną. Jest to powszechnie przyjęte postępowanie w pracy i w miejscach użyteczności publicznej.

Kolejnym sposobem uniknięcia pokus, prócz rozdzielenia kobiet i mężczyzn w życiu społecznym i rodzinnym, jest ubiór. Kobiety zakładają czarne płaszcze do kostek (*abaja*) oraz przykrywają głowy chustką. Muzułmanki najczęściej zasłaniają także twarze. Często noszą czarne skarpety, bowiem stopy należą do wstydlivych części ciała. Niektóre kobiety zakładają czarne rękawice. Należy pamiętać, że w Arabii Saudyjskiej przez 6 miesięcy w roku temperatury przekraczają 40°C i trudno jest oddychać z przysłoniętą twarzą, a zasłona na oczach utrudnia poruszanie. Autorka ze zdumieniem obserwowała, jak kobiety się do tego przystosowały. Niemuzułmanki w miejscach publicznych także muszą nosić czarne płaszcze, a na rozkaz policji obyczajowej są zmuszone zakryć głowę. Koran nakazuje noszenie czarnych, bezkształtnych zasłon [5], które pozostają symbolem czystości moralnej i one właśnie dosłownie noszą nazwę *Hidżab*. Według hadisów, żony proroka zaczęły się za-

ślaniać, goszcząc w swoim domu obcych mężczyzn odwiedzających Mahometa. Miał to być przywilej kobiet wysoko urodzonych [1]. Zatem pozostaje mieć nadzieję, że kobiety czują się dowartościowane koniecznością zasłaniania się przed spojrzemieniami mężczyzn.

Należy też wspomnieć o kategoriach uczynków według islamu. Dzieli się je na 5 grup pod względem znaczenia w oczach Allacha. Najbardziej wartościowy jest *halal*, zaś najniższa kategoria to grzech (*haram*) [1]. Grzeszne jest spojrzenie na kobietę czy mężczyznę, który nie jest mężem lub żoną, ponieważ może ono budzić pożądanie [4]. Prorok Mahomet powiedział: *oczy cudzołożą, a ich cudzołóstwem jest spojrzenie* [4]. Jak wspomniano, mężczyznę przed grzechem ma chronić zasłona kobiety i najlepiej — unikanie jej obecności. W tych warunkach zrozumiałym jest zakaz dotykania się przez kobiety i mężczyzn — nie ma zwyczaju podawania ręki przy powitaniu. Konsternację wzbudza sytuacja, kiedy muzułmanin nie chce dotknąć wyciągniętej przez kobietę ręki. Najlepiej zatem unikać takich sytuacji.

Islam, poza regulacją kwestii ubioru oraz zachowań moralnych, ustanowił także zasady noszenia ozdób [4]. Ma to pomóc kobiecie skupić się na odpowiednim pełnieniu funkcji w społeczeństwie, a nie na zaspokajaniu własnej próżności. Ozdabianie się przez mężczyzn jest dozwolone. Zabrania się im noszenia złota i jedwabnych ubrań. Kobieta natomiast może się przyozdabiać, nosić biżuterię, ale wyłącznie dla męża. Nie powinna mieć także makijażu, jeśli może ją ujrzeć inny mężczyzna. Może jednak farbować włosy. Jeśli chodzi o używanie perfum, zaleca się to mężczyźnie przebywającemu poza domem, szczególnie kiedy prowadzi intensywny tryb życia, w celu zapobiegania nieprzyjemnemu zapachowi [4]. Zużycie męskich perfum w krajach arabskich jest zdecydowanie większe niż w innych krajach. Natomiast kobieta, wychodząc z domu, nie powinna stosować kosmetyków zapachowych, ponieważ może w ten sposób działać podniecająco na mężczyzn. Prorok Mahomet zabronił uperfumowanej kobiecie wchodzić do meczetu [4].

Przedstawione przez autorkę muzułmańskie zasady postępowania w relacjach kobiet i mężczyzn pozostawiają wrażenie, że kobieta sama w sobie jest nieczysta, zaś cały jej wysiłek powinien być ukierunkowany na „zniknięcie” z życia społecznego i nie sprawianie kłopotu. W życiu rodzinnym zaś ma spełniać określone zadania i nie przeszkadzać. Koran jednak przekonuje o równości kobiety i mężczyzny. Nie ma w nim biblijnego elementu stworzenia kobiety z części mężczyzny ani przyczyny grzechu pierwotnego leżącego w nieposłuszeństwie kobiety. W Koranie

oboje zgrzeszyli — mężczyzna i kobieta [5]. Mężczyzna ma obowiązek zapewnić utrzymanie kobiecie i dzieciom, ma się nimi opiekować. Z drugiej strony Koran pozwala bić żonę, jeśli jest nieposłuszna [5]. Na sposób, w jaki w świecie muzułmańskim postrzegana jest kobieta, bardzo wpłynął także okres przedislamski, gdy zgodnie ze zwyczajem „wadu” dziewczynki zabijano zaraz po urodzeniu (zakopywano je żywcem w dole wykopanym obok rodzącej kobiety) [1].

Obyczaje wciąż wywierają ogromny wpływ na życie muzułmanów. Jednak postęp techniczny i otwarcie na świat w związku z rozwojem Internetu, telefonii komórkowej, telewizji satelitarnej czy odbywane podróże w nieunikniony sposób zmieniają nawet tak konserwatywny kraj muzułmański, jakim jest Arabia Sau-

dyjska. Z drugiej zaś strony, mimo upływu 14 wieków (wg kalendarza muzułmańskiego jest rok 1425, religia ta ma znaczący wpływ na życie ludzi na całym świecie. Kultura muzułmańska nie stanowi marginesu współczesnego życia, o czym zwłaszcza ostatnio można się wyraźnie przekonać. Warto zatem zrozumieć zasady, które rządzą tym światem.

Piśmiennictwo

1. Danecki J. Podstawowe wiadomości o islamie. T. 1–2. Dialog, Warszawa 1998.
2. Tchaytchian M., Sikorski R., Muzyczka W. Rola kobiety w rodzinie w świetle nauk Islamu szyickiego. *Problemy Rodziny* 1991; 3–1, I-II: 34–39.
3. <http://www.islamonline.net>
4. <http://www.muzulmanka.pl>; Abu-Rub H., Zabza B.
5. Koran. Tłum. J. Bielawski. PIW, Warszawa 1986.